

MIND THE GAP!

FIGYELJÜNK RÁJUK!
HOGYAN LÉPHETÜNK FEL
AZ IDŐS NŐKET ÉRŐ
PARTNERBÁNTALMAZÁS ELLEN?

Magyar országjelentés

Tóth Olga, Galántai Júlia

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	3
2	A kutatásról	7
3	Az akták számszerű elemzése	11
3.1	A minta	11
3.2	A sértettek jellemzői	14
3.3	Az elkövető jellemzői	20
3.4	A kapcsolat jellemzői	22
3.5	Az eset jellemzői	24
3.6	Mit tett a rendőrség?	31
4	Rendőrségi akták kvalitatív elemzése	38
4.1	Rendőrségi akták elemzésének körülményei....	38
4.2	Hosszú ideje fennálló bántalmazás	39
4.3	Az áldozat, illetve az elkövető mentális illetve krónikus betegsége	41
4.4	Az elkövető illetve az áldozat alkoholizmusa	44
4.5	Feljelentés visszavonása, vallomástétel megtagadása	46
4.6	Idős áldozat, fiatal partner	49
4.7	Gazdasági és lakhatási függés	53
4.8	A környezet hatása a bántalmazástörténet alakulására	56
5	Mi lehet a megoldás?	60

1. Bevezetés

Az idős nők partner általi bántalmazása viszonylag új kutatási terület. Korábban, a partnerkapcsolati erőszak kutatásával foglalkozók nem fordítottak külön figyelmet az idős nőkre, együtt kezelték őket a fiatalabb korosztállyal. Mivel azonban az idősebb korosztálynál a bántalmazás másképpen jelentkezik, másképpen értelmeződik, és másfajta kezelést kíván, sokszor háttérbe szorulnak, mintegy láthatatlanná válnak a szakemberek számára is. Másik oldalról pedig: az idős emberek problémáival foglalkozó kutatások látóköréből rendre kimaradt az esetleges erőszak feltárása. Ha egyáltalán felmerül az idősek bántalmazása, akkor érdekes módon gyakrabban fogalmazódik meg az, hogy az idős családtag ellen – ha egyáltalán, akkor – felnőtt gyereke, esetleg unokája követi el az erőszakot. Valószínűleg általános vélekedést fogalmazott meg az a szociális szakember, aki úgy vélte, hogy a párkapcsolati erőszak igen ritka, talán nem is létezik az idősek körében, hiszen ha a kapcsolat korábban bántalmazó volt, akkor véget ért valamilyen módon erre az életkorra, más oldalról: ha

együtt maradt egy pár évtizedekig, akkor „bizonyára” a kapcsolat megfelelően működik.

Ez a felfogás egyébként a családdal foglalkozó kutatók jelentős részére jellemző, a bántalmazás kérdéskörétől függetlenül is. A párkapcsolat jó működése egyik fontos ismérveként tartják számon azt, ha tartós együttélés, különösen, ha házasság van a felek között. A tartós házasság ebben a felfogásban automatikusan maga a stabilitás, az integráció, a pszichés védelem. Az idősök fizikai és főleg a mentális egészségével foglalkozó kutatások is komoly védőfaktornak tekintik a házasságot, és szembe állítják vele az elmagányosodást, amit az özvegyiséghez, vagy az idős elvált képéhez kötik. Az, hogy a házasság/párkapcsolat veszélyeztető tényező is lehet, a kutatások főáramától igencsak eltérő, sőt nyugtalanító gondolat. Természetesebb az idősökre vagy úgy tekinteni, mint segítségre, gyámolításra szoruló emberre, vagy úgy, mint kedves nagyszülőre, aki mindig kész az unokák fogadására, akinél mindig rend és nyugalom van. Érzékletesen fejezi ki a témával kapcsolatos közvélekedést a következő két interjúrészlet:

„Nem tudok statisztikai adatokat mondani, hogy hány esettel találkoztam. Néhány volt. De nem szoktak

szívesen beszélni erről az emberek, az idős emberek pedig még kevésbé. Ha már leéltek egy életet, akkor is, ha nehéz ember az egyik, nincs erről szó. Sok olyan idős házaspárt kezelek, akik együtt öregedtek meg, és én ezt nagyon nagy értéknek tartom. Inkább egy ilyen erőforrásnak gondolom, hogy nehéz volt, de kibírták egymás mellett.”

„Biztosan több időskori partnerbántalmazást láttam, mint amennyi most eszembe jut. Lehet, hogy az emberben van pszichológiailag egy ilyen idealizálás is. Ugyanúgy, ahogy a gyerekek nehéz a szüleiről a rosszat elfogadni, úgy egy ilyen idős, tiszteletreméltó házaspárnál is nehéz észrevenni a félszavakat, amelyek bántalmazásra utalnak.”

Az idős korban felmerülő párkapcsolati erőszak látenciája még az átlagosnál is magasabb lehet, kutatása a családon belüli erőszak témakörén belül is különlegesen bonyolult. Ahhoz, hogy a jelenség prevalenciájáról valós képet kapjunk, igen nagy, speciálisan képzett mintára lenne szükség. Másrészt az idős emberek a fiataloknál lényegesen kisebb arányban tudnak/akarnak a bántalmazásról beszélni. Magyarországon most vált középkorúvá az a korosztály, amelyik a családon belüli bántalmazásról először hallotta, hogy ez nem feltétlen a „normális” családi élet része. Az idősebbek nagy része olyan patriarchális családokban nőtt fel, ahol a férj hatalmát felesége és

gyerekei felett természetesnek tartották, és a hatalom gyakorlásába akár az erőszak is bele tartozhatott. Az idős bántalmazott nők a fiataloknál nagyobb arányban tartja asszonyi kötelességnek az esetleges bántalmazás eltűrését, vagy érzi úgy, hogy szégyen lenne kívülállónak panaszkodni, vagy segítséget kérni. Szociális szakemberek megfogalmazása szerint:

„Azt tapasztaltam ebben a témában, hogy az idősek esetében azért nehéz kezelni, mert csak akkor mondják el, ha már biztonságban vannak, és nincs következménye annak, ha elmondták.”

„A szőnyeg alá voltak söpörve ezek az esetek. Mindenki tudott róla a környezetükben, de mégsem beszéltek róla senkivel, segítséget pedig soha nem kértek.”

2. A kutatásról

Kutatásunkat az Európai Bizottság Daphne III. keretprogramja támogatta, hivatalos címe a *„MIND THE GAPS – Idős nők partner általi bántalmazása”*, a projekt 2011. márciusától 2013. február végéig tartott. Jelen kutatás folytatása korábbi projektünknek, melynek címe *„Intimate Partner Violence against Older Women”* (IPVOW) volt. A kutatásokban Magyarországon kívül

Németország, Anglia, Lengyelország, Ausztria és Portugália vett részt.

A kutatócsoport elsődleges célja volt az idős nők partner általi bántalmazásáról képet alkotni, miközben az nyilvánvaló volt, hogy az általunk használt pénzügyi és időkeret valamint az alkalmazott módszerek gyakorisági adatok (prevalence data) gyűjtésére nem alkalmasak. Az IPVOW kutatás első részében a bántalmazott idős nőkkel kapcsolatba kerülő szociális és jogalkalmazó intézmények szakemberei körében gyűjtöttünk számszerű és nem számszerű adatokat. Ugyanebben a vizsgálatban áldozatokkal is készítettünk interjúkat. Célunk annak feltárása volt, hogy az intézmények találkoznak-e egyáltalán partnerük által bántalmazott idős nőkkel; ha igen, akkor milyen módon kerültek kapcsolatba velük, miképpen tudtak segítséget nyújtani számukra. Láttak-e a fiatalabbaktól eltérő jellegzetességeket, specialitásokat ennél a korosztálynál? Vajon maguk az áldozatok miképpen látják saját helyzetüket, illetve az intézmények és szakemberek segítségnyújtási lehetőségeit.

A kutatás második szakasza az előzőekre építve rendőrségi és/vagy ügyészségi akták elemzésével még mélyebben próbálta feltárni a hivatalos ügymenetet azokban az esetekben, amikor a bántalmazás a jogalkalmazó szervek látókörébe került. Valamennyi országban azonos kódrendszer alapján számszerűsítettük az akták erre alkalmas részét, illetve kvalitatív esettanulmányokat készítettünk. Magyarországon összesen 82 aktát elemeztünk Budapesten és három megyében. Valamennyi esetben 2007 és 2011 között történt a párkapcsolati erőszak, és a sértett 60 év feletti nő volt. Ez az összefoglaló elsősorban a rendőrségi akták elemzését tartalmazza, de az egyes kérdéskörökhöz kapcsolódóan az előző projektben készített szakértői interjúkban felidézett esetekből, megállapításokból is idézünk. A kutatásokról bővebben a www.ipvow.org honlapon lehet olvasni.

A nemzetközi összehasonlítás nem könnyű, hiszen a projektben részt vevő országok eltérő módon szabályozzák a családon belüli erőszak kezelését. Magyarországon jelenleg nem szerepel a Büntető Törvénykönyvben ez, mint önálló tényállás, a többi országban azonban igen. Ezekben az országokban a

jogalkalmazó mérlegeli, hogy családon belüli erőszaknak minősít-e az esetet, annak minden következményével. Magyarországon azonban a Büntető Törvénykönyv egyéb tényállásai közül választja ki a rendőrség, illetve az ügyészség az esetre leginkább illőt. Ez a tény arra is hatással van, hogy követi-e automatikusan feljelentés a rendőri közbeavatkozást, vagy sem. Eltérő az egyes országok helyzete abban is, hogy a családon belüli erőszak, vagy a párkapcsolati erőszak mennyire van benne a közvélemény és a jogalkalmazók látókörében. Angliában például aprólékosan kidolgozott protokoll szabályozza a rendőrség tevékenységét ezekben az esetekben. Ott azt érdemes megfigyelni, hogy a protokoll betartásra kerül-e. Lengyelországban, az utóbbi években komoly figyelem fordult a családon belüli erőszak témakörére, így mind a szociális ellátó rendszer, mind a rendőrség kiemelt témaként kezeli az ilyen eseteket. Németországban is fontos szerepet kap a rendőrségi szakemberek rendszeres továbbképzésében a családon belüli erőszak kezelése, ott az idős nők speciális problémáit kell bevezetni a képzési anyagokba.

A projekt végső eredménye nem csupán a kutatási jelentés, habár annak megállapításai is hiánypótlóak. Kitűzött célunk az, hogy a szociális szféra és a rendőrség számára olyan képzési anyagot állítsunk elő, mely a partnerük által bántalmazott idős nőkkel való munkát segíti, szakszerűbbé teszi. Ennek keretében persze figyelembe kell vennünk a hazai jogrendszert, a kutatási szakaszban nyert információkat, a párkapcsolati erőszakkal foglalkozó civil szervezetek képzési anyagait, de érdemes a többi, ebből a szempontból előttünk járó ország tapasztalatait is felhasználni. Minden ország saját képzési anyagot készít, éppen a már említett különbségek miatt, ugyanakkor egymás gyakorlatának megismerése valamennyi országban javíthatja a sértettekkel való munka eredményességét.

3. Az akták számszerű elemzése

3.1 A minta

A kutatás során tehát olyan rendőrségi akták számszerűsített és nem számszerűsített elemzésére került sor, melyekben a bántalmazás sértettje 60 éven felüli nő volt, a bántalmazást pedig

intim partnere (férje, volt férje, élettársa, volt élettársa) követte el.

Már itt fontosnak tartjuk kiemelni azt, hogy – szemben a Magyarországon hivatalos politika által képviselt állásponttal – elengedhetetlennek tartjuk az elvált, szétköltözött párok közötti erőszak ugyanolyan elbírálását, mint az együtt élőkét. Magyarországon kiemelkedően magas volt az olyan esetek aránya, ahol az intim kapcsolat formálisan már megszakadt a két fél között, de a gyanúsított folytatta a bántalmazást, sőt esetenként az még intenzívebbé vált. A rendőrségi aktákban, de a projekt korábbi részében (interjú áldozatokkal és szakemberekkel) is bebizonyosodott, hogy az elvált házaspárok gyakran képtelenek külön költözni, anyagi korlátozottságuk miatt akár egy fedél alatt is maradnak. Ilyenkor a bántalmazás tovább folytatódott. Ezen kívül az is bebizonyosodott, hogy a válás, a szakítás gyakran fokozza a bántalmazó agresszivitását.

„A férjétől már elvált, aki bántalmazta: lelkileg kínozta, pénzügyileg kihasználta. Ráadásul a lakás még mindig közös, mert nem sikerült eladni. Válás után a férfi követte, lehallgatta a mobiltelefonját, nyomozott utána, életveszélyesen is fenyegette, késsel követte. Emiatt a nő még most is retteg, ellenőrzi az utcán, hogy nem követik-e.”

„A bántalmazó egy volt pasija volt, aki ráakaszkodott, és nem tudta kitenni a lakásából. Többször is megkérte, hogy menjen el, de a férfi nem foglalkozott vele. Dohányzott a lakásában, ami zavarta a hívót, mert ő nem dohányzott, meg főzött és elhasználta az alapanyagait. A jelenléte miatt a nő nem öltözködhetett, viselkedhetett úgy a saját lakásában, ahogy szeretett volna, és ez sok kellemetlenséget okozott neki.”

Elemzésünk végrehajtására három megyében és Budapesten kértük a kritériumoknak megfelelő rendőrségi akták kiválasztására megyei Rendőrkapitányságokat¹. A megfelelő titoktartási nyilatkozatok aláírása után, az aktákat a kutatócsoport tagja, Galántai Júlia elemezte a kapitányságok által rendelkezésre bocsátott helyiségben. Az aktákat a nemzetközi kutatócsoport által összeállított szempontrendszer szerint kódolta le, és tartalmilag is összefoglalta. Összességében 82 esetet dolgoztunk fel, mindegyik 2006 és 2011 között valósult meg. A minta területenként megoszlása a következőképpen alakult.

¹ Ezúton is szeretnénk megköszönni a felkeresett Rendőrkapitányságok segítőkészségét, a szakemberek tanácsait, a projekthez való pozitív hozzáállásukat.

1. Táblázat. A minta megoszlása megyék szerint

A megye	27 akta	32,9 %
B megye	23 akta	28 %
C megye	18 akta	22 %
D megye	14 akta	17,1 %
összesen	82 akta	100 %

Az akták számszerűsített elemzése során a következő témákra fordítottuk figyelmünket:

- A bántalmazásról tudomást szerző rendőrség a sértettekről milyen jellegű információkat gyűjt össze, és ezek alapján milyen szocio-demográfiai és egészségügyi, kép rajzolható meg róluk?
- A rendőrség az aktákban milyen információkat gyűjt össze a gyanúsított² szocio-demográfiai háttéréről, egészségi állapotáról, az esetleges korábbi bűnelkövetői és ezen belül erőszakos viselkedéséről?

² Ebben az elemzésben a sértett és áldozat, valamint a gyanúsított és a bántalmazó kifejezéseket egyaránt használjuk. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a törvényes bírósági ítélet kimondásáig jogi értelemben nem állítható, hogy a gyanúsított valóban elkövette a bűncselekményt. Ugyanakkor – mint az akták is világosan bizonyították – ténylegesen dokumentált és megtörtént esetek jelentős részében nem történik feljelentés, illetve az áldozat az eljárás során visszavonja korábban tett feljelentését. A téma iránti társadalmi érzékenyítés érdekében tehát vállaljuk, hogy nem mindig a precíz jogi terminusokkal élünk.

- Hogyan írható le a kapcsolat jellege?
- Mik voltak az aktuális eset jellemzői és körülményei?
- Miként jellemezhető a rendőrségi eljárás?
- Mi lett az ügy végkimenetele?

3.2 A sértettek jellemzői

Az elemzés első szembetűnő tanulsága az volt, hogy mind a sértettek, mind a gyanúsítottak általános körülményeiről általában lényegesen kevesebb információ került rögzítésre, mint a vizsgálatban részt vevő többi országban. Azokban az országokban, ahol a partnerbántalmazás a köztudatban, a törvényekben és a jogalkalmazó szervek szakembereinek képzésében a miénknél nagyobb szerepet játszik, általában olyan protokoll létezik, melynek végig kérdezése rutinszerűvé vált. A kutatócsoport tagjai nem csupán az adott eset minél egyértelműbb tisztázása érdekében tartják fontosnak a széleskörű adatgyűjtést. A konkrét eset szempontjából „mellékesnek tűnő” információk (a pár egészségi állapotáról, anyagi helyzetéről, az esetleges gondozási szituációról stb.) gyűjtése és feldolgozása a hasonló esetek felismerését, és a prevenciós tevékenységet is segítik.

A vizsgált 82 eset 69,5 %-ában az áldozat városi környezetben él, 30,5 %-ában pedig falusi környezetben. Ez azt a látszatot kelthetné, hogy ez az erőszak típus gyakoribb a nagyobb településen. Ugyanakkor több helyütt jelezték a rendőrségi és egyéb szakértők, hogy a kisebb településeken, és még inkább a tanyán élő sértettek esetében a látencia sokszoros lehet. Ennek okai között szerepel, hogy ritkább a rendőri jelenlét, az áldozatok számára bonyolult a segítségkérés, és közvetlen szomszédok hiányában a külső segítségre sem számíthatnak.

A sértettek átlagéletkora 66,8 év volt, a legfiatalabb 60 éves, a legidősebb 84 éves volt a bántalmazás elszenvedésekor. Magyarországon, csakúgy, mint a projekt többi országában a mintába nagyobb számban kerültek be 60 és 70 év közötti nők. A 70 évnél idősebbek körében alacsonyabb a párkapcsolatban élők száma, de egyúttal a segítségkérési hajlandóság is bántalmazás esetén.

Igen kevés információ került rögzítésre az áldozatok egészségi állapotáról, krónikus betegségeiről, mentális

állapotukról és az esetleges gondozási helyzetről a két fél között. Ez azért is problematikus, mert egyrészt a fizikai- és szellemi leépülés fokozhatja az áldozattá válás esélyét és egyúttal csökkenti a segítségkérés lehetőségét. Másrészt a gondozási szituáció önmagában erősen kockázatnövelő a bántalmazás szempontjából. Akár a gondozó, akár a gondozott kerülhet a stressz, a kimerültség, a reménytelenség olyan szintjére, ahol a másik fél bántalmazása könnyebben bekövetkezhet.

„A legfontosabb különbség az idősek esetében az egészségügyi állapot romlása. Nincs lift, nem tud lemenni. Aztán nem tudja elvégezni az ügyintézkést, mert nem tudja, hogy hova kell menni, mit kell csinálni. Majd következhet az, hogy nem tud magáról gondoskodni, ágyból sem tud kikelni.”

Ahogy az idősek állapota romlik, úgy egyre kevésbé tudnak segítséget kérni vagy elmenekülni és egyre gyakoribb lehet az is, hogy környezetük az időskori demenciának, zavarodottságnak tudja be a panaszait. Emellett az egyik shelter vezetője elmondta azt is, hogy sok esetben az is nehézséget okoz, hogy az elmenekült áldozat eredeti háziorvosától kellene leleteket, orvosi eredményeket kapniuk ahhoz, hogy gyógyszereket íráthassanak fel neki – csak hogy ez sokszor hetekig is elhúzódik és egyes

betegségek esetében a késlekedés, gyógyszerhiány végzetes lehet.

Az áldozatok többségének (77%) van saját jogú nyugdíja, 6 %-ról (5 fő) derül ki, hogy nincs nyugdíja és 17 %-ról nincs adat. Néhányan, a hatvan éves kor körül még dolgoznak. A sértett esetleges anyagi függősége a vizsgálatban kiemelt szerepet kapott, mivel számos vizsgálat támasztja alá, hogy az anyagi függőség megakadályozhatja a segítségkérést még igen súlyos esetekben is. Magyarországon (és a vizsgált országok közül Lengyelországban) ez a függőség másképpen jelentkezik, mint a nyugati országokban, ahol sok idős nőnek nincs saját nyugdíja. Nálunk ezzel szemben sokkal gyakoribb a kölcsönös anyagi függőség, mivel számos esetben két nyugdíj összege is igen alacsony életszínvonalat tesz lehetővé. A közösen megszerzett egyetlen tulajdon, a lakás, vagy ház megosztása nehézségekbe ütközik, a pár közötti feszültséget számos esetben éppen az generálja, hogy nem tudnak külön költözni, „megszabadulni” egymástól. Mintánkban (hasonlóan a többi országhoz) előfordul az is, hogy az elkövető függ anyagilag a sértettől.

„A legfőbb probléma az, hogy rossz az anyagi helyzetük, és hacsak nem támogatja őket a család, akkor nem tudnak

elmenekülni, önálló életet kezdeni – pedig sokszor erre van szükség ahhoz, hogy ki tudjon lépni a bántalmazó kapcsolatból az áldozat. Valójában a kapcsolatok a legfontosabbak, nem is a pénz. Másik nehézség, hogy sokszor ezek a kapcsolatok mindig is bántalmazók voltak, a gyerekek bántalmazó családban nőttek fel és menekülnek otthonról, nem akarnak tudni az egésztől.”

Az országok közötti összehasonlításban egy olyan skálát hoztunk létre, ami a kiszolgáltatottság, a veszélyeztetettség halmozódását mérte. Úgy gondoltuk, hogy az anyagi függőség, az áldozat tartósan rossz egészségi állapota, a két partner közötti gondozási helyzet és az esetleges migrációs háttér (ami Magyarországon természetesen lényegesen kisebb társadalmi probléma, mint a nyugat európai országokban) közül minél több jelentkezik együttesen, annál nagyobb az áldozat veszélyeztetettsége. Ezt a mérőszámot a magyar akták esetében nem tudtuk alkalmazni, mivel a magas adathiány miatt nem volt megbízható.

Figyelmeztető jelnek tartjuk, hogy a 82 sértett között egyetlen egy sem volt, aki a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatban valamilyen szociális, vagy egyéb szervezettől korábban segítséget kapott volna. Ez persze előfordulhatott

azért, mert az áldozat nem akart, vagy nem mert senkitől segítséget kérni.

„Az idős nőknek olyan jellegű támogatásra van szükségük, hogy elmondhassák problémájukat, de maguktól nem fogják elmondani, hanem meg kell őket nyitni. Tehát a házi gondozónak látnia kell, hogy mi a helyzet és neki kellene megnyitni a hölgyet és beszélni vele.”

Ugyanakkor arra is utalhat, hogy a párkapcsolati bántalmazásban tényleges segítséget nyújtani tudó szakemberek, intézmények száma igen korlátozott, másrészt arra, amit kutatásunk korábbi szakasza is bizonyított: a szociális és egészségügyi szakemberek jelentős része nem ismeri fel a párkapcsolati erőszak jeleit, nem tud, vagy nem akar ezzel a jelenséggel foglalkozni.

„Ez a családgondozón is múlik, hogy mennyire ássa bele magát az ember dolgaiba, életébe. Családlátogatás során tapasztal olyan dolgokat, amikre ő vagy rákérdez, vagy nem. Tehát sok múlik az emberen is, hogy ő milyen beállítottságú, észrevesz-e apró jeleket, vagy nem.”

„A szakemberek azért nem „találkoznak” ezzel a problémával, mert nem tudnak mit tenni, és ezért inkább fel sem vállalják a dolgot. Mert ha tudok róla, és nem tudok semmit sem tenni, az frusztrálja az embert. Emiatt a lelkiismeretes szakemberek rosszul érzik magukat.”

3.3 Az elkövető jellemzői

Az elemzett párkapcsolati erőszak esetek mindegyike heteroszexuális kapcsolat volt. Az elkövetők átlag életkora 65,5 év volt, a legfiatalabb 28 éves, a legidősebb 89 éves volt. Az esetek 21 %-ában az elkövető több mint 10 évvel volt fiatalabb, mint az áldozat. Ez a tény azért érdemel figyelmet, mert az aktákban található tanúvallomások szerint bántalmazás esetén az átlagnál is kevésbé számíthat környezete együttérzésére, és segítőkészségére az a nő, aki magánál jóval fiatalabb élettárral, partnerrel él együtt. Magyarországon amúgy is hajlamosak sokan az áldozat hibáztatására ilyen esetekben, ráadásul, ha a tradicionális normáktól is eltér, még inkább jellemző ez. Amennyire az aktákból kiderül, a magánytól való szorongás, az egyedüllétből fakadó tehetetlenség érzet („*kell egy férfi a ház körül*”) motiválja sokszor az áldozatot abban, hogy magánál lényegesen fiatalabb élettársat válasszon. Ugyanakkor ezekben az esetekben a férfi nem jelent megoldást a nehéz élethelyzetre, mert nincs önálló keresete, eltartatja magát a nővel, a kapcsolat kezdete után szinte azonnal megjelenik a bántalmazás is. Az áldozat az elmérgesedő kapcsolatnak nem tud véget vetni, mert

többnyire az ő lakásában élnek, amiből az elkövetőt nem képes egyedül kitenni.

Az elkövetők egészségi állapotáról a sértettekhez képest több információ került rögzítésre a rendőrségi aktákban. Minden hetedik mentális betegségben vagy demenciában szenved, még gyakoribb (16%-os) az alkoholizmus körükben. A rendőrség elé került esetek 31,7 %-ában biztos, hogy ittas volt az elkövető és 11 % a sértett (is). Itt ismét fontos kiemelni, hogy a többi esetben nem állíthatjuk, hogy nem volt alkoholos befolyásoltság, csupán azt, hogy erről nincs információ az aktában. Az elkövetők túlnyomó többsége rendelkezik önálló keresettel, vagy nyugdíjjal, ugyanakkor majd minden tizedik az áldozattal tartatja el magát.

5 főről derül ki egyértelműen, hogy korábbi partnerkapcsolatában is bántalmazó volt, és el is volt ítélve emiatt. Erőszakos viselkedése miatt a rendőrség látókörébe került a mostani esetet megelőzően 35 fő (a minta 43 %-a). Ez a viselkedés jelenthetett családon belüli erőszakot, vagy pedig nem családtaggal szemben elkövetett erőszakot is. Az elkövetők egy csoportja tehát nem az adott eset kapcsán viselkedett először

erőszakosan. Úgy gondoljuk, hogy – szemben a közkeletű felfogással – a bántalmazó párkapcsolat akár idős korig is elhúzódhat anélkül, hogy az áldozat tényleges segítséget kapna.

3.4 A kapcsolat jellemzői

2. Táblázat. A két fél közti kapcsolat jellege

kapcsolat jellege	N	%	a kapcsolat átlagos hossza
együtt élő házastársak	41	50	31,7 év
együtt élő élettársak	19	23,2	13,3 év
partnerkapcsolat együttélés nélkül	3	3,7	5,5 év
elvált, szétköltözött házastársak, élettársak	11	13,4	19 év
korábbi partnerkapcsolat	8	9,8	9,6 év
	82	100	

A kapcsolatok egyharmada több mint 20 éve fennáll. Rövid ideje (1-3 éve) létesített kapcsolat az eseteknek 12 %-a, ezek jellegzetesen azok, amikor a sértett élettársa nála lényegesen fiatalabb férfi. Az esetek felét kitevő házasságok jelentős része tartós, egész életen át tartó együttélés, ahol a bántalmazás

többnyire már korábban elkezdődött, esetenként évtizedek óta tart.

„Az áldozatok többnyire 80 év alattiak, jellemző, hogy nagyon elszigeteltek, általában rossz anyagi helyzetben vannak, panaszkodnak, hogy milyen kevés a nyugdíj és abból nem tudnák önállóan fenntartani magukat. Sokszor évtizedek óta tűrik az erőszakot az idős telefonálók, és ezután sokallnak be egy ponton és próbálnak elmenekülni.“

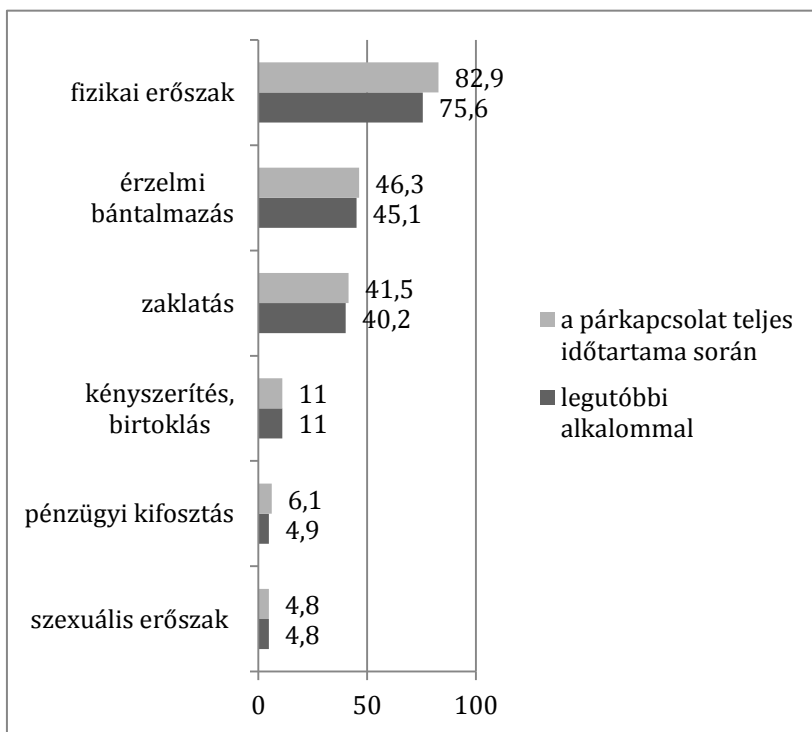
A 2. táblázat jól illusztrálja a korábban már kiemelt tényt, hogy a válás, illetve a párkapcsolat megszakítása nem feltétlenül jár együtt az erőszak megszűnésével. Minden negyedik bántalmazás olyan felek között történt, akik már hivatalosan nem alkotnak egy párt. Ez az arány Magyarországon a többi országhoz képest igen magas volt. Biztos, hogy szerepet játszik ebben a megoldhatatlan lakáshelyzet, a vagyoneelosztási viták és az, hogy az elkövető nem képes belenyugodni a kapcsolat megszakításába. Itt jegyezzük meg azt, hogy a bántalmazás idején együtt élő 60 sértettből a bántalmazás idején 31 jelezte, hogy szeretne az elkövetőtől elválni, vagy tőle elköltözni. Tehát még az idősebb korú bántalmazott nők jelentős részére sem áll az a közkeletű feltételezés, hogy nem próbálnak meg kilépni a bántalmazó kapcsolatból. Ugyanakkor az a feltevésünk, hogy ez – különös

tekintettel az áldozat idősebb korára – keveseknek sikerül. Valószínű, hogy ehhez nem kapnak megfelelő támogatást sem családjuktól, sem a hatóságoktól. Még azokban az esetekben sem, amikor a sértettel együtt él felnőtt korú gyereke, unokája. Az akták tanúsága szerint a felnőtt gyerek, unoka igen gyakran szintén bántalmazó és a legritkább esetben tudja/akarja az áldozatot megvédeni.

3.5 Az eset jellemzői

Az elemzett akták részletesen rögzítik az előforduló bántalmazási formákat. A különféle bántalmazási formák a legritkább esetben fordulnak elő egyesével, lényegesen gyakoribb az, hogy különféle kombinációban jelentkeznek.

1. ábra. Bántalmazásformák gyakorisága az aktákban

Ha az aktában csak egyféle bántalmazási formát rögzítettek (ami az esetek háromnegyedére volt jellemző), az tipikusan fizikai bántalmazás volt. Érdeemes arról elgondolkozni, hogy vajon ténylegesen ez a bántalmazási forma a leggyakoribb, netán ezt tartja a rendőrség a legsúlyosabbnak, vagy maguk a sértettek is akkor fordulnak csak segítségért, ha súlyos fizikai bántalmazást élnek át. A közvéleményben a bántalmazás fogalma alatt

legtöbbször csupán a fizikai bántalmazást értik. Ez bizonyosodott be kutatásunk előző szakaszában is, amikor arról bizonyosodtunk meg, hogy a szociális- és egészségügyi ellátásban, idősgondozásban dolgozó szakemberek egy része nem ismerte fel gondozottjai körében a párkapcsolati erőszakot, mivel annak elsődleges megnyilvánulási formája nem a fizikai erőszak volt.

Tipikusan ilyen fel nem ismert bántalmazási forma az érzelmi, lelki bántalmazás. Aktáinkban ugyan az esetek közel felében előfordult, de önmagában a rendőrség elé kerülő ügyekben csupán egy esetben állt. Úgy gondoljuk, hogy az érzelmi bántalmazás sokkal gyakrabban fordul elő a párkapcsolatokban, mint amennyi nyilvánosságra kerül. A konfliktuskezelés gyengesége, a felgyülemelő feszültség, stressz, negatív érzelmek sokasága nem csupán az idősebb párok között, de a fiatalabbak között és a szülő-gyerek kapcsolatban is gyakori. Miközben a családról a társadalom többségében (és a politikai döntéshozók fejében) egy idealizált kép él, a valóság ennek sokszor ellentmond.

„Ebben az esetben fizikai és verbális bántalmazás is történt, a férj szinte bele sulykolta az asszonyba, hogy nem ér semmit, ő egy kövér disznó, miközben alig volt ötven kiló a hölgy.

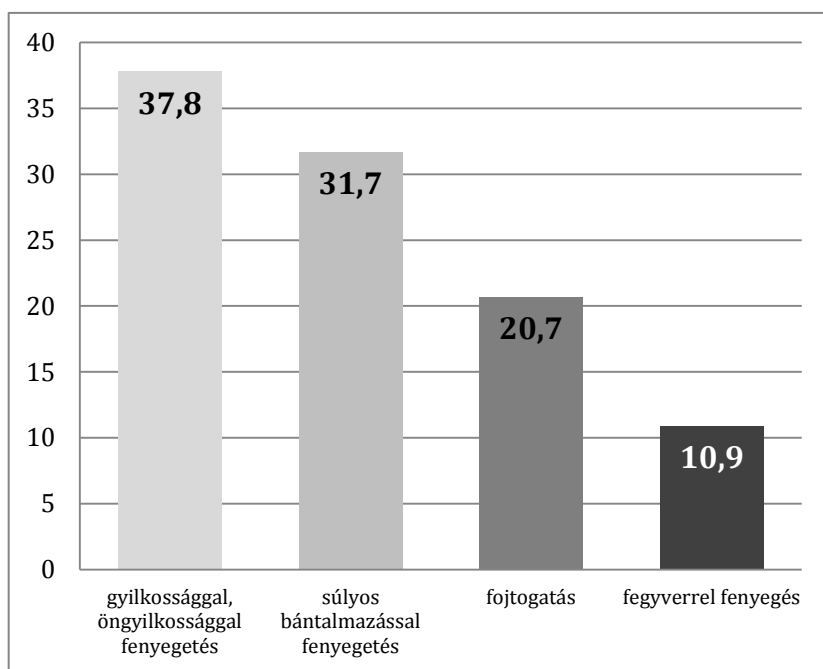
Nem mert enni a férje miatt. Ha jobbra nézett, azért kapott egy pofont, ha balra nézett, azért kapott pofont.”

Az elvált, szétköltözött párok esetében a bántalmazás leggyakoribb formája a zaklatás, fenyegetés. Ilyenkor a férfi nem tud belenyugodni a kapcsolat megszűntébe, ha már nem tudja visszafogadtatni magát, különféle erőszakos módszerekkel próbál bosszút állni, vagy legalábbis megnehezíteni volt párja életét. Különösen nehéz azok helyzete, akik nem tudnak két külön lakásba költözni, így a megosztott lakás használata kínál mindennapi ütközési pontokat. Az együtt élő párok esetében (akár házasság, akár élettársi kapcsolat) tipikus, hogy többféle bántalmazási forma fordul elő egyszerre. Minél fiatalabb az elkövető, annál jellemzőbb, hogy többféle bántalmazást követ el. Úgy tűnik, azok a kapcsolatok, melyeket idősebb nők náluk jóval fiatalabb férfiakkal kötnek valamiféle biztonság reményében, nagyobb eséllyel hordozzák magukban az erőszak lehetőségét.

Az elkövetés leggyakoribb helye az elkövető és a sértett közös otthona (64 %); majd a sértett saját otthona következik (24 %), de az esetek 12 %-a nyilvános helyen, vagy egyéb helyen (pl. a szomszédban, ahová a sértett menekült) történik. A

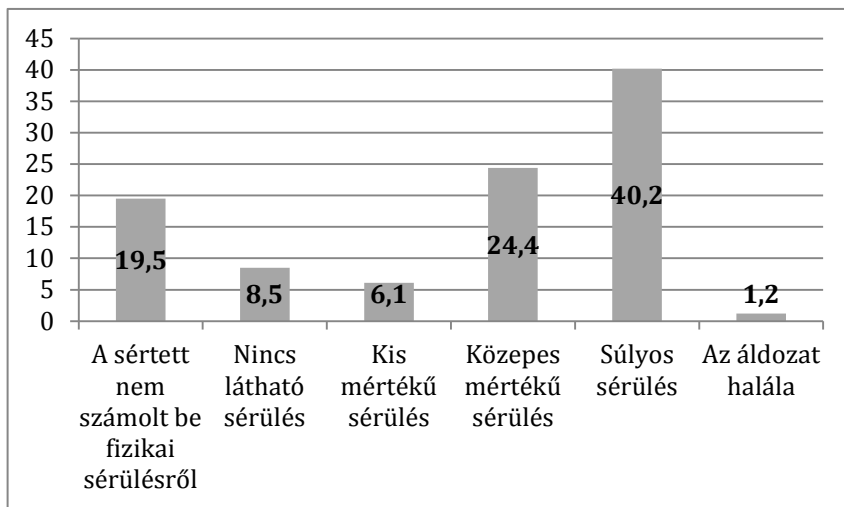
bántalmazások 89 %-a volt a rendőrségi akták szerint egyoldalú, tehát csak a nő szenvedte el a bántalmazást. Az esetek 11 %-ában a bántalmazás valamilyen formában kölcsönös volt, a körülményekről azonban keveset tudunk meg (pl. ki kezdeményezte a bántalmazást).

2. ábra. A különösen nagy kockázattal járó esetek aránya, % (N=82)

A nemzetközi kutatócsoport tapasztalatai alapján bizonyos helyzetek különösen súlyossá teszik az erőszakos incidenst. Ha ezek felmerülnek, akkor – függetlenül attól, hogy ténylegesen bekövetkeznek, vagy nem – a bántalmazó durvasága, elszántsága jelzi a sértett komoly veszélyeztetettségét. A következő táblázat mutatja azon esetek arányát, ahol ezek a súlyosan veszélyeztető tényezők előfordultak. Az esetek több mint harmadában előfordult, hogy a férfi gyilkossággal, öngyilkossággal fenyegette meg a nőt. Alig marad el ettől azok aránya, akik súlyos sérülést okozó bántalmazással fenyegetőztek („*kitaposom a beled*”, „*szétrúgom a fejed*” stb.) Minden ötödik esetben történt fojtogatás és minden tizedik esetben fegyverrel, vagy fegyverként használható tárggyal (kés; kerti szerszám; székláb stb.) fenyegette a sértettet a gyanúsított. Alkohol hatása alatt követte el tették a bántalmazók egyharmada (26 fő), 7 esetben mind az áldozat, mind az elkövető részeg volt.

3. Ábra. Az áldozat fizikai sérülései, százalékos megoszlás (N=82)

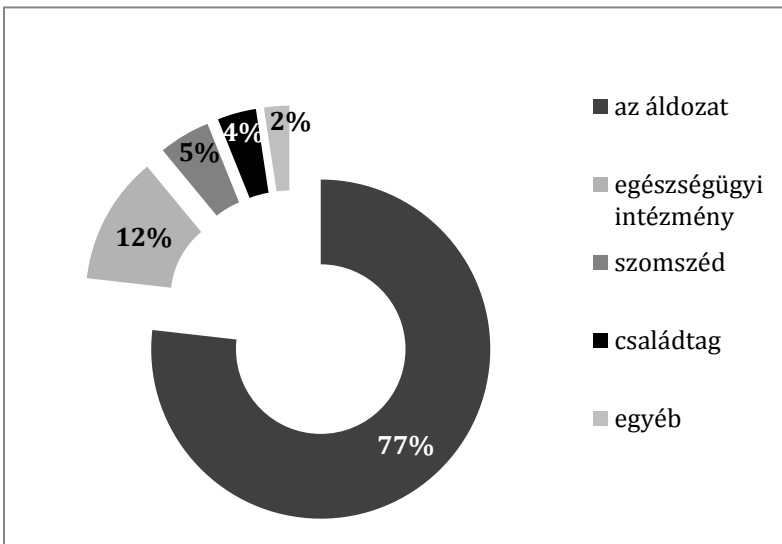

A vizsgált esetek közül minden ötödik volt olyan, ahol a sértett nem számolt be fizikai sérülésről. Ennek két oka lehet: egyrészt a bántalmazás jellege olyan, hogy valóban nem okoz fizikai sérülést (zaklatás, érzelmi bántalmazás, korlátozás stb.) Ugyanakkor megfigyeléseink szerint az áldozatok harmada olyan, aki nem együttműködő a hatóságokkal. Ők sokszor nyilvánvalóan bekövetkezett bántalmazások esetében is igyekeznek a tett súlyát csökkenteni, akár úgy, hogy letagadják sérüléseiket. Ezek a nők szeretnék megőrizni kapcsolatukat, akár azon az áron is, hogy elszenvedik a többé-kevésbé rendszeres bántalmazást. Súlyos

sérülést szenvedett az áldozatok 40,2 %, negyed részük pedig könnyebb sérüléseket. A súlyos sérülést elszenvedett személyek mindenképpen eljutottak orvoshoz, és a feljelentést is gyakran az egészségügyi személyzet tette meg.

3.6 Mit tett a rendőrség?

4. ábra. Ki értesítette a rendőrséget?

38 esetben volt olyan személy, vagy intézmény, aki, vagy ami tudott a bántalmazásról. (Egy-egy esetben több személy/intézmény is tudhatott róla.) 26 esetben családtag; 14 esetben szomszéd; 10 esetben egészségügyi intézmény. Szociális

intézmény, shelter, bántalmazott nőkkal, vagy idősokkal foglalkozó intézmény azonban mindössze 1 személy esetében tudott a bántalmazásról. Ez részben az intézményhálózat kiépítetlenségéből, részben az intézményekben dolgozók túlterheltségéből, de nem kevésbé a párkapcsolati erőszak felismerésével kapcsolatos ismerethiányukból is fakad.

Mivel Magyarországon nem önálló büntetőjogi tényállás a családon belüli erőszak, így az a meglepő, hogy akadt egy rendőr, aki az ügyet egy adott ügyet így minősített. A többi 81 esetben egyéb minősítések kerültek rögzítésre.

5. Táblázat Az ügy rendőri minősítése, esetek száma az összes eset %-ában (egy ügy több minősítést is kaphatott)

	N	%
súlyos testi sértés és kísérlete	36	44
zaklatás, üldözés	24	29
könnyű testi sértés	20	24

Az 5. táblázatban felsorolt leggyakoribb besorolásokon kívül előfordult még szabadságban korlátozás, garázdaság, erőszakos közöszlés is.

Az azonnali rendőri intézkedések igen sokfélék voltak. Az aktákban leggyakrabban a sértett orvosi ellátásának biztosítását (16 eset), az elkövető őrizetbe vételét (13 eset) és belépést az áldozat otthonába a sértett és/vagy az elkövető engedélyével (12 eset) rögzítették. Három esetben történt távoltartási végzés kiadása, 1-1 esetben vette fel a rendőrség a kapcsolatot valamilyen szociális intézménnyel, vagy bántalmazottakkal foglalkozó szervezettel. Egyetlen esetben jelezték az aktában, hogy az azonnali rendőri intézkedések között szerepelt az áldozat ellátása információs anyaggal.

Figyelemre méltó, hogy az akták jelentős részéből nem derült ki, hogy mik voltak az azonnali rendőri intézkedések. Nyilvánvalóan történt valamilyen intézkedés, hiszen az ügy nem ért véget a bejelentéssel, de az intézkedés rögzítése nem tűnt annyira fontosnak, hogy nyoma maradjon. Meggyőződésünk, hogy a hasonló esetekkel kapcsolatos hatósági munka színvonalának javítása csak úgy képzelhető el, ha az azonnali intézkedések a helyzetnek és az ügynek megfelelőek. Ezek rögzítése nélkül azonban az intézkedő rendőr munkájának szakszerűsége nem mérhető, az esetből a továbbképzések során nehezen vonhatók le tanulságok.

Az akták adatai alapján készült fotódokumentáció az áldozat sérüléseiről 4 esetben, az elkövető sérüléseiről 1 esetben és a helyszínről 10 esetben. Bizonyítékgyűjtés zajlott a helyszínen 11 esetben és 7 esetben lefoglaltak fegyvert is. A cselekményt követő 24 órán belül kihallgatta a rendőrség az áldozatot 70 esetben; a gyanúsítottat 37 esetben és egyéb tanút 21 esetben.

A teljes rendőrségi eljárás alatt az esetek 32 %-ában hallgattak ki szemtanút. Ez a személy többnyire valamelyik fél gyereke, vagy a szomszéd volt. Előfordult, hogy a sértett barátnője, egyéb családtagja, vagy járókelők voltak a szemtanúk. Ha szemtanúja volt az esetnek, akkor ők minden esetben alátámasztották a bántalmazás tényét. Nem szemtanú családtagok és/vagy szomszédok kihallgatásakor azonban a bántalmazás tényét a tanúk nem mindig támasztották alá, vagy ha tudtak is a bántalmazásról, hajlamosak voltak a sértettet hibáztatni azért, hogy idáig fajult a helyzet. (ld. Kvalitatív elemzés)

72 esetben kiderül, hogy a sértett és a gyanúsított kihallgatása egymástól elkülönítve történt. A sértettet rendőrnő hallgatta ki 28 esetben (38,4 %); férfi rendőr hallgatta ki 47 esetben (59,5 %), a többi esetben a kihallgató rendőr neme nem derül ki. Az áldozatot az esetek 68,3 %-ában (58 eset) vizsgálták meg fizikailag; míg a gyanúsítottat pszichológiai vizsgálata 12 esetben (14, 6 %) történt meg.

A vizsgálat során a rendőrség az esetek 97,6 %-ában támaszkodott szóbeli vallomásra, 56,1 %-ban írásbeli bizonyítékokra és 16,1 %-ban egyéb bűnügyi bizonyítékokra. A felhasznált bizonyítékok száma és fajtái nemzetközi összehasonlításban igen szegényesnek mondhatók. A szóbeli és írásbeli tanúvallomásokon kívül mindössze 5 esetben használtak fel egyéb bizonyítékokat. A rendőrségi eljárás során nem használhatták fel semmilyen szociális, párkapcsolati erőszakkal foglalkozó intézmény vagy időseket gondozó intézmény dokumentációját bizonyítékként, mivel ilyenekkel nem is rendelkeztek. A nyomozati szakaszban mindössze 4 áldozatnak volt jogi képviselője. A rendőrségre 6 áldozatot kísért el valaki, minden esetben családtag. Semmilyen segítő vagy szociális

szervezet nem nyújtott támogatást egyetlen áldozatnak sem a nyomozati szakaszban.

Az esetek 30 %-ában sor került vádemelésre; 35 %-ában nem került erre sor és az akták 35 %-ából nem derül ki pontosan ez az információ. Az esetek 35 %-ában tehát bizonyítottság hiányában; bűncselekmény hiányában; vagy az áldozat kérésére került sor az ügy lezárására. Az akták egy része csak annyit rögzít, hogy lezárták az eljárást.

Az ügyészség az elé kerülő eseteket – megfelelő törvényi tényállás hiányában – nem minősítette családon belüli erőszaknak, hanem a rendőrségi besorolást többnyire átvéve súlyos testi sértésként, könnyű testi sértésként, zaklatásként stb. kezelte az ügyet. Az akták az esetleges bírósági ítéletről nem adnak információt, így nem tudjuk, hogy a rendőrség látóköréből kikerülve ténylegesen milyen lezárása történt ezeknek az ügynek.

Négy aktában találtunk arra utalást, hogy a rendőrség felvette a kapcsolatot valamilyen szociális intézménnyel. Ugyanakkor nem tudjuk, hogy akár a rendőrség, akár ez az intézmény bármilyen esetkövetést, vagy utógondozást végzett

volna. Ez különösen annak fényében aggasztó, hogy a vizsgált esetek 43 %-ában már korábban is történtek erőszakos incidensek és ezek a rendőrség látókörébe is kerültek. Sőt, a vizsgált aktákban 13 esetben találtunk arra utalást, hogy a konkrét rendőri beavatkozás után, még a vizsgálati szakaszban a rendőrség tudomására jutott, hogy az elkövető ismét bántalmazta az áldozatot. Leggyakrabban fizikai bántalmazás és zaklatás történt, de előfordult szexuális bántalmazás, érzelmi bántalmazás és kényszerítés is. Feltételezhetjük tehát, hogy a lezárt esetek egy része nem egyszeri bántalmazás volt, és megfelelő utógondozás nélkül a folyamat folytatódni fog.

4 Rendőrségi akták kvalitatív elemzése

4.1 Rendőrségi akták elemzésének körülményei

A rendőrségi akták kvalitatív elemzéséhez 25 aktát választottunk ki a teljes mintából (N=82). A kiválasztás során, egy elkövetői és áldozati tipológiát állítottunk fel, mellyel közelebb kerülhetünk a bántalmazó és az áldozat között fennálló bántalmazás kialakulásának, és annak fennmaradásának okaihoz. Mélyebb betekintést kaphatunk az áldozat és az elkövető kapcsolatába is, aminek segítségével többet tudhatunk meg a bántalmazást előidéző tényezőkről is.

Az elemzéseket az akták esetleírásai, valamint egyéb vizsgálati dokumentációi (egészségügyi, orvosszakértői vélemény, fegyvervizsgálati lap, stb.) alapján állítottuk össze. Az akták leírásai legtöbbször tartalmazták az áldozat és az elkövető vallomásait, így több szempontból is be tudjuk mutatni az erőszak folyamatát. Az esetleírásokat ezen kívül a nemzetközi kutatócsoport által elfogadott egységes irányelvek alapján is elemeztük.

Bár a 82 esetleírás alapján komplex erőszak típusok is gyakran előfordultak (egy bántalmazástörténet több típusba is besorolható) a legtöbb eset inkább jellegzetesen egy-egy erőszak típust képviselt.

4.2 Hosszú ideje fennálló bántalmazás

Az aktákból kiderül, hogy a bejelentett esetek egy része hosszú, több évtizede fennálló kapcsolatokban fordul elő. A kapcsolatok sokszor már régóta elmérgesedtek, és az áldozatot a felgyülemlett düh vezérli a feljelentés megtételekor. Ez is magyarázza, hogy az erőszak komplex formában jelenik meg, a verbális erőszakot sokszor kíséri fizikai és más erőszak típus is a megromlott kapcsolatokban.

Ugyanakkor az akták szerint az áldozatok mindössze 38%-a szeretné felbontani kapcsolatát a bántalmazóval, az áldozatok 10%-a pedig már régóta próbál végleg szakítani partnerével, de mindig újrakezdi kapcsolatukat.

„A 74 éves áldozat bejelentést tett a rendőrségen, miután férje - elmondása szerint - eltörte a csuklóját. Az áldozat és a gyanúsított 53 éve él házasságban, a jegyzőkönyv szerint már a kapcsolat legelejétől kezdve agresszíven viselkedik a gyanúsított

az áldozattal szemben. Az áldozat többször könnyű testi sérülést szenvedett, de ezekről nem készítettett láttelepet. Egyszer már elmenekült otthonról, albérletbe költözött, de a férje visszacsalogatta, megígérte, hogy nem fogja többet bántani.

Az áldozatot a kéztörés alkalmával a mentő vitte kórházba, ahonnan értesítették a rendőrséget. Súlyos testi sértés miatt indítottak eljárást. Az áldozat elmondta, hogy az adott incidenskor az elkövető alkoholos állapotban összeszólalkozott vele, és lesöpört a földre mindent, amit az ebédlőasztalon talált. Mikor az áldozat fel akarta takarítani a földről a lesodort ételt, az elkövető ráállt a kezére. Mikor az áldozat keze bedagadt az elkövető az áldozat kérésére hívta a mentőket.

Tanúkként az áldozat lányát és szomszédjait hallgatták ki, akik mind alátámasztották azt az állítást, miszerint az elkövető több évtizede bántalmazza feleségét, több sérülést is láttak az áldozaton az évek során, előfordult, hogy az áldozat hozzájuk menekült át férje elől. Ők látták el sebeit, mindenkinek nyilvánvaló volt a szomszédok közül az erőszakos viselkedés.”
(B24)

A következő aktában nem csupán a hosszú ideje fennálló kapcsolat és a régre visszavezethető bántalmazástörténet, hanem további hozzátartozók bántalmazása is megfigyelhető.

„Az áldozat több indítvánnyal élt: Könnyű testi sértés - egyszer fejen ütötte férje otthonában; Ezen kívül elmondja, hogy meg akarta erőszakolni a férje, mikor leszorította őt az ágyra és parancsolta, hogy tegye szét a lábát. Eközben a nyakánál fogva leszorította az ágyra és közben a másik kezét is lefogta.

Az áldozat elmondása alapján 46 éve élnek együtt férjével, aki évtizedek óta bántalmazza őt. A helyzet rosszabbodott, mióta nyugdíjba ment, mivel a férj minden nap iszik. Állandóan zaklatja, ütlegeti, trágár szavakkal illeti, és azt mondogatja neki, hogy mindenkivel lefekszik, csak vele nem. Sokszor fenyegeti, hogy megöli, és egy ideje szexuálisan is zaklatja. Külön háztartásban élnek, de egy szobában laknak, egy ágyban. Elmondása alapján idegileg teljesen kikészült a folyamatos zaklatástól.

Idősebb lányuk kihallgatásakor elmondta, hogy az apja zaklatja anyját mióta az esztét tudja, őt is megfenyegette életveszélyesen egy késsel. Félnék tőle, nem bírnak vele, látta, hogy apja megüti anyját.

Az elkövető beismerte vallomásaiban, hogy iszik, és ilyenkor nem tud magáról. Szerinte csak házastársi kötelezettségét akarta ellátni, de felesége nem viszonzta közeledését. Sokszor veszekednek otthon, őt is csúnya szavakkal illetik, lánya nagyszájú és ilyenkor eljár a keze. (M5)

4.3 Az áldozat, illetve az elkövető mentális illetve krónikus betegsége

A jelentésekben sok olyan eset fordul elő, amely az elkövető mentális problémáira utal. Ezeket kiválthatja a nyugdíjba vonulás utáni életszínvonal csökkenés miatti aggodalom, vagy a nyugdíjas lét során érzett feleslegesség érzet. Az idős korral megjelenő személyiségzavarok és demencia előidézhetik az elkövető erőszakos viselkedését. Ezekben az esetekben, ha a feljelentés

megtörténik, az idős elkövetőt a diagnosztizálás után kényszergyógykezelésre ítélik.

Az áldozatoknál a hosszú évek keserű hallgatása és tűrése folyamán gyakran érzékelhetően depressziós tünetek fordulnak elő, mely súlyossága akár kórházi kezelést is igényel. A másik pszichikai válasz a düh felgyülemzése, mely hosszú évek bántalmazástörténete után vezeti el az áldozatot a bejelentés megtételére, arra, hogy segítséget kérjen.

„A 67 éves áldozat zaklatás miatt tett feljelentést férje ellen. A feljelentésben arra hivatkozik, hogy férjével 47 éve élnek együtt, házasságuk már nagyon régóta megromlott, ő félelemben él, mivel férje állandóan azzal fenyegeti, hogy megöli. Hosszú ideje kezelik a pszichiátrián súlyos depresszióval, mivel szuicid hajlamai voltak. Jelenleg is sok gyógyszert szed depressziójára. Félt, hogy egyszer majd annyira összekapnak, hogy megölik egymást.

A szobája ajtaját férje állandóan feltöri, nincs nyugta tőle. A szomszédok és a fiúk elmondása szerint is a viták közös felbujtásból származnak, egymást heccelik, nem lehet megítélni ki a hibás. Tettelegességet látott már a szomszéd, mikor az áldozatot a gyanúsított hátba vágta egy fadarabbal. A gyanúsított elmondása szerint az áldozat idegessége miatt történnek közöttük a civakodások. Ő is félt, hogy egyszer valamelyikük meghal egy ilyen civakodás hevében, feleségét már nem szereti, de már nem tud máshova menni.” (K16)

A mintában az áldozatok 13%-a szenvedett valamilyen súlyos, krónikus betegségben, viszont ez az arány csak 2% az elkövetőknél. Ez a szám utalhat valamilyen gondozói-gondozott viszonyból fakadó feszültségre, alárendeltségre. Míg az elkövetők 10%-a mentális zavarokkal rendelkezett, addig ez az arány 2% az áldozatoknál, mely szintén alátámasztja a feltételezést, miszerint az elkövető agresszivitása valamilyen mentális betegségből eredhet.

„Az áldozat feljelentést tett férje ellen, aki életveszélyesen megfenyegette, és fojtogatta. A 67 éves áldozat 8 napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedett. A sérülésekkel nem ment orvoshoz, de kiderült, hogy végső stádiumos rákbeteg. Férje 1 éve kezdett el inni, azóta agresszíven viselkedik, egész családját bántalmazza, szidalmazza. A másodszori kihallgatás után az áldozat úgy dönt, hogy magánindítványát fenntartja, de nem kér távollattartási kérelmet férje ellen. Az elkövető 72 éves, visszautasította a vádakat, de nem akart vallomást tenni.

Két lányuk egy háztartásban él velük, de nem akartak ők sem vallomást tenni, arra hivatkoztak, hogy családtagjuk ellen élnek mentelmi jogukkal. A szomszédok felkutatása az ügyben nem járt sikerrel.

A fiuk, aki már nem lakik velük, vallomást tett. Megerősítette anyja vallomását, elmondta, hogy apja fojtogatja anyját, egy évvel ezelőtt betörte a fejét. Apja 1 éve iszik rendszeresen, azóta viselkedik agresszíven. Szerinte testvérei és a szomszédok erről többet tudnának mesélni, mert ők sokat panaszkodnak neki. Az

áldozatot nem sokkal később kórházba szállították, ezután már nem volt kihallgatható állapotban. (M2)

Az elkövető az áldozat krónikus betegségének súlyosbodása óta kezdett el inni és ezzel együtt agresszíven viselkedni, valószínűleg a probléma rosszul vagy fel nem dolgozott volta miatt. Az együtt élő családtagok közül senki sem mert a családon belül kialakult légkör miatt vallomást tenni az elkövető ellen. Ugyanakkor az is figyelemre méltó, hogy sem megelőzni, sem megakadályozni nem tudták a bántalmazást. Érdekes lenne motivációikat megismerni. Vajon az áldozat kórházba szállítása után megszűnt a férfi agresszivitása? Egyúttal felmerül az is, hogy nagy szükség lenne a súlyosan beteg emberek családtagjai számára nyújtandó pszichológiai támaszra.

4.4 Az elkövető illetve az áldozat alkoholizmusa

Az elkövetők 16%-a, míg az áldozatok 7%-a alkoholproblémákkal küzdött. Az áldozatok leírása alapján alkoholos állapotban partnerük agresszív viselkedése felerősödik, és legtöbbször agresszióját, mérgét az áldozaton tölti ki. Az alkoholizmus sokszor

a partnerek rossz konfliktuskezelési, és probléma megoldási készségének hiányát jelzi.

„A 60 éves áldozat feljelentést tett 62 éves férje ellen, aki fojtogatta, fenyegette, hogy megöli, és ellökte a szobájában. Az áldozat szerint férje alkoholista, és ha sokat iszik nem belátható mit fog csinálni. Ilyenkor mindig fenyegeti őt, hogy megöli, feldarabolja, széjjelhasítja egy fűrésszel, rágyújtja a házat. A tavalyi évben ásott egy gödröt a kert végében és azzal fenyegetőzött, hogy oda fogja eltemetni miután feldarabolta a láncfűrésszel.

Az áldozat és a gyanúsított 46 éve élnek együtt. Az áldozat szerint felelősségre kell vonni férjét, mert állandó rettegésben él, el kell menekülnie folyton előre, nem akarja, hogy egyszer majd tényleg megölje őt, élni szeretne. Az elkövető tagadta a cselekedeteket, arra hivatkozott, hogy ő csak viccelt és nem gondolta komolyan, amiket mondott, a felesége meg túl ideges a legutóbbi időkben. Elmondása szerint: „Ha ennyi időt kibírtunk egymás mellett, akkor már ezt a keveset is kibírjuk.”

Tanúként a fiuk és három szomszéd volt kihallgatva, mindannyian megerősítették, hogy az elkövető iszik, és szidja folyamatosan feleségét, de tettelegességet nem láttak, erről csak a látélet tanúskodott. Így az ügyet megszüntették. (K15)

Sokszor nehezíti az ügy kimenetelét, hogy csak az áldozat és a gyanúsított vallomásait tudja felhasználni a rendőrség, ezek pedig ellentmondanak egymásnak. Az előrehaladott életkor miatt kevés az együtt élő gyermek, ha pedig van, akkor a vallomása

eldöntheti az eljárás kimenetelét. Az ügyben közös fiuk és a szomszédok nem tudtak, vagy akartak tettlegességről beszámolni, csak az elkövető szidalmazásait és alkoholos befolyásoltságát észlelték. Bár látélet készült, és zaklatásért is indult eljárás, a rendőrség az eljárást megszüntette.

4.3 Feljelentés visszavonása, vallomástétel megtagadása

Az eljárásokból kiderül, hogy együtt élő párok/házaspárok esetében milyen nehéz a feljelentés megtétele és az eljárás lefolytatása, hiszen nagyon sok esetben az elkövető és az áldozat egy fedél alatt lakik az eljárás lefolytatása alatt is. A gazdasági és lakhatási problémáik megoldhatatlansága miatt a bántalmazás erőssége felerősödhet, a veszekedések elmérgeződhetnek. Ezért sok áldozat dönt a kezdeti düh és elkeseredés ellenére, hogy nem folytatja le az eljárást házastársa ellen és megszünteti az ügyet, melyek a bűntett súlyosságától függően csak részben teljesíthetőek. Az áldozat sokszor nem tesz vallomást hivatkozva a családtag elleni vallomástétel visszautasíthatóságáról. Ezekben az esetekben, ha nincs másik tanúvallomás, az ügyet bizonyíték hiányában megszüntetik.

Szembesítésen csak az áldozatok csekély száma kívánt részt venni. Magyarázható ez a már korábban említett gazdasági okokkal, miszerint az áldozat még mindig „egy fedél alatt él” az elkövetővel, melyből nincs menekülési lehetősége, de magyarázható több esetben a további erőszaktól való félelemmel is, mivel az eljárás alatt ezek a bántalmazások megsokszorozódhatnak, vagy még súlyosabbá válhatnak.

Az áldozatok 77%-a jelentette be maga a bántalmazást, így nem meglepő az sem, hogy az áldozatok 66%-a teljes mértékben együttműködő a rendőrséggel és az eljárás lefolytatásával. Az viszont elgondolkodtató a fentebb említett tényezők fényében, hogy az áldozatok 35%-a később visszavonta feljelentését. Ezeken kívül az áldozatok 9%-a később nem jelent meg a kihallgatáson, 17%-uk pedig nem szolgáltat bizonyítékot. Ezek az arányok jól mutatják, hogy mennyire nehéz az áldozat számára a legtöbbször vele együtt élő partnere ellen büntetőeljárást kezdeményezni, majd véghezvinni azt.

„A 80 éves sértett magánindítvánnyal élt 83 éves férje ellen, aki pár hónapja folyamatosan zaklatja őt, mivel azzal vádolja, hogy

elherdálta az összes pénzüket. Azóta tör-zúz mindent a lakásban, és azt mondta neki, hogy: „Ki foglak készíteni, téged foglak megölni először, mindent te csináltál, beképzelt vagy!” Ezek után hasba vágta, majd ellökte a padlóra.

A második kihallgatáskor a sértett visszavonta a feljelentését, elmondása szerint rájött, hogy ez egy kis semmiség volt, már régóta élnek együtt, és az ilyesmi a házasság életbe belefér, ezek csak a szokásos házastársi viták voltak.” (SZ6)

A családon belüli erőszak több típusánál az áldozatnak kell megtennie a bejelentést és magánindítvánnyal kell élnie. Ha ezt nem teszi meg, hiába történik bejelentés, akár egy szexuális erőszak esetében sem indítható eljárás az elkövető ellen.

„A 71 éves áldozat bejelentést tett 72 éves férje ellen, mivel az ököllel arcon ütötte, és eltörött az orra. Elmondása szerint megélhetési problémáik miatt veszekedtek. 26 éve házasságban, de a legutóbbi egy évben megromlott kapcsolatuk, el akartak válni, de kiderült, hogy lakásukat csak nagyon kevés pénzért tudnák eladni, ezért nem tudtak elválni. Megélhetésük nagyon szűkös, mindennapi pénzügyi gondjaik vannak. Azon vesztek össze, hogy ne közös lányuk örökölje a lakást. Az áldozat szerint lánya is rossz körülmények között él, rajta akar segíteni.

A rendőrséget pár hét múlva újra kihívták, mikor ismét elfajult köztük a veszekedés, ekkor kölcsönös volt az erőszak, hámsérüléseiket a mentő helyben ellátta. Az eljárás közben az áldozat kérte az ügy lezárását, elmondta, hogy megbánta a feljelentést, elég bajuk van így is. Félnék attól, hogy a

pénzbüntetést nem fogják tudni kifizetni. Az áldozat a kihallgatásokról kimentette magát.” (B21)

A magánindítvány megtétele után, az eljárás bizonyos szakaszában már nem állítható le a magánindítvány még az áldozat kérésére sem. Ha az elkövetőt pénzbüntetésre ítélik, sokszor a pár közös kasszájából fizetik ki a büntetést. Ez az eljárás eltántoríthatja az áldozatot a következő bűncselekmény bejelentése előtt.

4.6 Idős áldozat, fiatal partner

Az elemzett bűnesetek között nagyarányú a fiatalabb partnerrel való kapcsolatok száma. Az idősebb nők fiatalabb partnerrel való kapcsolatára jellemző, hogy az áldozat már egy idősebb életszakaszban köt partnerkapcsolatot az elkövetővel, melynek az akták tanulságai szerint leginkább praktikus okai vannak: félelem az egyedül maradástól, és az a remény, hogy a későbbi elkövető megteremti a gazdasági, pénzügyi stabilitást a nő számára. Ezek a kapcsolatok legtöbbször kevésbé romantikusak, sokkal inkább a biztonságra való törekvés jellemzi őket.

Az akták 9%-ban mondhatjuk el, hogy az elkövető legalább 10 évvel fiatalabb, mint az áldozat. A bántalmazástörténetekből látszik, hogy az ilyen típusú kapcsolatok viszonylag gyorsan bántalmazóvá válnak, és több típusú erőszak jellemzi a kapcsolatot, az áldozat számára viszont nagyon nehéz végleg megszakítani a kapcsolatot a már említett függőségek miatt.

„A 84 éves áldozat feljelentést tett 55 éves férje ellen, akivel 4 éve házask, a férfi román állampolgár. Az áldozat szerint a házasságkötésük után azonnal megromlott kapcsolatuk, a férfi napközben soha nem tartózkodik otthon, legtöbbször az éjszakákat sem tölti ott. Mikor megjelenik a lakásban, feleségét ellenőrzi, fenyegeti, és erőszakosan viselkedik. Azt mondja, hogy „Megöllek, hogy nézel ki, te hülye majom!”.

A szomszédok már többször panaszkodtak hangoskodásra, előfordult, hogy kihívták a rendőrséget. Egyik alkalommal az áldozat áthívta barátnőjét, hogy hozzon neki gyógyszert és ételt, mert beteg. A nő, mikor bekopogott, a férfi nyitott ajtót és elkergette, hogy ide idegen be nem teheti a lábát, és beszorította a nő lábát az ajtó és az ajtófélfá közé. Telefonon sem hívhatta, mivel az elkövető nem adta át a telefont az áldozatnak, hanem lecsapta a kagylót, és üvöltözte, hogy többet ne telefonáljon oda.

Az elemzett incidenskor az elkövető a fején megütötte és ellökte az áldozatot, valamint a földön rugdosta. Agyrázkódással és bordarepedéssel szállították kórházba.

Az elkövető szintén feljelentette az áldozatot könnyű testi sértés gyanújával. Eközben az áldozat beadta a válókeresetet. Az

ügyiratból kiderül, hogy az áldozat korábban is beadott már válókeresetet, de mivel az elkövető visszaédesgette magát, az áldozat megszüntette azt. A lakás a kettejük nevéen van, ezért hosszabb pereskedés indult az ingatlanért.” (B6)

„A 60 éves áldozat értesítette a rendőrséget arról, hogy 28 éves volt élettársa súlyosan bántalmazta őt. Az utcán veszekedni kezdtek, mire az tettelegességig fajult, többször ököllel arcon ütötte, majd a földön, kezénél fogva a földön húzta. Az eset hatására az orra nagyon vérzik. Mikor a rendőrök kérkeztek az áldozat az utcán várta őket, de a rendőrök csak az autóból kommunikáltak vele, nem voltak kíváncsiak a részletekre, tanúkat nem hallgattak meg. Azt a javaslatot adták neki, hogy menjen látleletet vetetni, és utána, ha gondolja éljen magánindítvánnyal. Az áldozat ezt megtette és bejelentette a rendőrségen a rendőri mulasztást.

Az áldozat szerint pokol az élete, mióta 5 évvel ezelőtt élettársi kapcsolatba lépett 28 éves partnerével. Állandóan pénzt csal ki tőle, zsarolja, hogy megveri, ha nem ad neki pénzt, és folyton tettelegességig is fajul dulakodásuk. Nagyon fél tőle, ezért mindig ad neki pénzt. Nem tud mit csinálni vele, rettegésben tartja, már olyan is előfordult, hogy megfenyegette, hogy megöli. Többször is próbálkozott elküldeni őt, vagy csak nem beengedni a lakásba, de a férfi mindig eléri, hogy beengedje, visszakönyörgi magát. Az áldozat már feljelentette lopás és testi sértés miatt is, amiért az elkövető 2 évet börtönben töltött. Szabadulása után kapcsolatuk folytatódott.

Több tanút is behívtak, a környező boltok eladóit, szomszédokat. A legtöbben megerősítették az esetet, és megjegyezték, hogy az asszony minek kezdett ki egy fiatal sráccal. Az elkövető továbbra is megjelent folyamatosan az áldozat

lakásánál, az áldozat mindig értesítette a rendőrséget, de nem tudták elcsípni.” (B16)

A fiatalabb partner többnyire a gazdasági és lakhatási előnyökért, az idősebb áldozat pedig a biztonság reményében választja a kapcsolatot. Hosszú távon a feszültségek és súrlódások miatt az idős nő nem érzi beteljesültnek kapcsolatát. A fiatalabb partner a válás elkerülése érdekében korlátozza az áldozat szociális kapcsolatait, félelemben tartja, alapvető szükségleteiben akadályozza.

Érdemes azt is megjegyezni, hogy az idős nőket a fiatalabb partnerrel való viszony miatt sokszor éri negatív megítélés közvetlen környezetükben. Különösen akkor, ha a partner feltűnően, több évtizeddel fiatalabb az áldozatnál. Ez megjelenik a rendőrségi intézkedés közben és a szemtanúk vallomásaiból is, mely más irányba terelheti el az eljárás lefolytatását, az ügy kimenetelét. Az áldozat jelzi, hogy családon belüli erőszak áldozata lett, és hogy a hatósági személyek nem megfelelően jártak el vele szemben. Az áldozat hibáztatása amúgy is gyakori eset a párkapcsolati erőszakok esetén, de ez fokozottabban jelenik meg akkor, ha az idősebb nő fiatalabb partnerrel él együtt.

4.7 Gazdasági és lakhatási függés

Az aktákban gyakran jelentek meg az alacsony iskolai végzettséggel és alacsony jövedelemmel rendelkező, illetve az alacsony nyugdíj kategóriába tartozó személyek. Ezek a tényezők valóban emelik az általános családdinamikai stressz szintet és a bántalmazás esélyét. A vallomásokból azonban az is kiderült, hogy a válás a bántalmazott áldozatok számára szintén olyan kockázatot jelenthet, ami miatt nem mernek kilépni bántalmazó kapcsolataikból. A legjellemzőbb indokok a maradásra és a válás elkerülésére az egész életen át felhalmozott vagyon elosztásának lehetetlensége, félelem ezek elvesztésétől, illetve az a veszély, hogy nem tudják megoldani a lakásproblémákat.

A bírósági döntések általánosan a vagyon felosztását, így a ház illetve lakás felosztását is megítélik. Ez a hazai lakásviszonyoknál sokszor jelenti azt, hogy a közös otthon fizikai felosztását kell alkalmazni, mivel a belőle származó összeg nem elegendő két otthon vásárlására, illetve az egyik fél nem egyezik bele a tulajdon eladásába. Így válás után a bíróság kijelöli ugyan a két fél részére a kizárólagosan használható szobákat, de a közös helyiségeket jobb híján továbbra is mindketten használják. Ez a

bíróági döntés sok esetben további erőszakot, feszültségforrást eredményezett, hiszen a párok ugyanazon fedél alatt laktak továbbra is.

A mintánkban az elkövetők közül 9% függött gazdaságilag az áldozattól, míg ez az érték 6% az áldozatok részéről. Saját nyugdíjjal az elkövetők 69%-a rendelkezett, míg ez az érték magasabb az áldozatoknál, 77%-uk rendelkezett saját nyugdíjjal a bántalmazás bejelentésekor.

Jellemzően a nők körében magasabb a gazdasági függés aránya, mivel a nők keresete és így nyugdíja is alacsonyabb a férfiakénál, valamint az alacsonyabb iskolai végzettség, és kevesebb jövedelem hosszútávon alacsonyabb várható nyugdíjat is jelentenek.

„A 70 éves áldozat a házi orvosához ment, ahol megállapították, hogy eltört a keze, ezért kórházba szállították. Házi orvosa jelezte a rendőrségnek, hogy betege azt mondta, élettársa egy fadarabbal vert rá kezére, ezért tört el. A bejelentés után eljárás indult a 73 éves élettárs ellen súlyos testi sértés gyanúja miatt.

Az áldozat kihallgatásakor elmondta, sokat veszekszik az élettársával a házuk eladása miatt, és aznap este is veszekedtek, mint sokszor máskor is, mivel ő nem akarja eladni a házat, nehezen tartják fönnt, de mégsem, élettársa pedig, aki a tulajdon felét birtokolja, el akarja adni azt. Aznap este alá akart írni vele

egy papírt, de ezt megtagadta, erre élettársa tört-zúzott mindent.”(Sz7)

„A 63 éves nő feljelentést tett 53 éves volt élettársa ellen, aki zaklatja őt: Követi az utcán miközben trágár szavakkal illeti, leköpdösi, ellopja a szemetesét, és a számláit, homokkal tömi be a zárait. Az áldozat 20 évig élt együtt az élettársával, 4 évvel az incidens előtt már volt bírósági ügyük, súlyos testi sértés miatt, ekkor elrepedt egy bordája. A vádlott párfogóhoz járt az ítélet után.

Miután szétmentek pénzügyi vita volt köztük a ház miatt, ami a kettejük közös tulajdona. Jelenleg egy vagyoni elosztás miatt eljárás is folyik köztük, a sértett szerint ezért akarja kikészíteni őt. Arra akarja rábírní a gyanúsított, hogy fizesse ki neki a ház felét.
„(K9)

„A 60 éves nő bejelentette, hogy volt férje közös otthonukban bántalmazta őt, mely során eltört a hüvelykujján az első ujjperc. Férjével 26 év után elváltak, mivel férje italozott és ekkor agresszíven viselkedett, sokszor már akkor is bántalmazta. Válásuk során közös családi házukat felosztotta a bíróság, a nappali az áldozaté a hálószoza pedig a gyanúsítotté. Hét közben a férj van inkább otthon mivel rokkant nyugdíjas, hétvégén inkább az áldozat.

Velük él még fiúk, aki a felső szinten lakik, egyedül. Az incidenskor szóváltásba kerültek, mely után dulakodni kezdtek, férje többször arcon és tarkón vágta, majd úgy megszorította az ujját, hogy az első ujjperc eltörött.” (K13)

4.8 A környezet hatása a bántalmazástörténet alakulására

A társadalom megítélése az idős nőket ért bántalmazás kapcsán szintén befolyásolja a rendőrségi bejelentés megtételét, majd később az ügy lefolytatását és kimenetelét. Ha a bejelentés meg is történik az áldozat részéről az őt ért abúzusról, az ügy lefolytatása során fontos a közvetlen környezet hozzáállása, támogatása. A rendőrségi akták szerint a tanúk vallomása befolyásolhatja az ügy teljes kimenetelét, az elkövető felmentését idézhetik elő. A közvetlen környezet (szomszédok, családtagok) sokszor nem vállalják fel, hogy tanúvallomásuk során az elkövető ellen valljanak, hiszen ez súlyos büntetéssel is járhat az elkövetőre nézve. A családtagok és szomszédok sokszor az áldozat ellen vallanak, rosszállják, hogy az áldozat hivatalos útra terelte családi belügyeit, sokszor megállapítják, hogy „Ezzel túl messzire ment” az áldozat, valamint nem akarják az elkövetőt bajba keverni.

Előfordul, hogy az áldozat közvetlen környezete akkor sem vállalta kulcsinformációk közlését, ha bevallották, hogy tudnak az erőszakról. Sok esetben a közvetlen környezet megítéléséből azt is megtudjuk, hogy hosszú ideje tudtak az erőszakról, de

valamilyen módon természetesnek veszik azt, ha a férfi „erélyesen” viselkedik a nővel szemben. Ezekben az esetekben túlhangsúlyozódik a nő szerepe az erőszak kiváltásában, mintha az áldozat hívná magára a figyelmet, ő erőszakolná ki a bántalmazást feltűnő viselkedésével. A legtöbb ilyen esetben az elkövető vallomása során szintén tagadta a bántalmazást, ez még abban az esetben is előfordult, ha az erőszak típusa nem vont maga után súlyos büntetést. Ezekben az esetekben az elkövető szintén az áldozat felelősségét emelte ki az erőszak létrejötté miatt, arra hivatkozva, hogy ő provokálta ki az erőszakot, vagy éppen azt állították, hogy az áldozat nem beszámítható, mert mentálisan sérült vagy alkoholistá.

Az esetleírások alapján a bántalmazás tényéről az esetek 46%-ban tudott más személy/intézmény is, és az esetek 38%-ban családtagok is tudtak az erőszakról. A szomszédok 21%-ának volt tudomása arról, hogy szomszédjuk partnerbántalmazás áldozata. Ezeknek az értékeknek ellenére a rendőrségi bejelentést 77%-ban az áldozat tette meg.

„A 64 éves sértett feljelentést tett férje ellen erőszakos közöszlés vádja miatt. Elmondása szerint a férjével 41 éve él együtt, de az utóbbi években megromlott köztük a viszony. A férje állandóan szidalmazza, üti a fején, állandóan a hajánál fogva

ráncigálja. Egyik nap, mikor egész nap veszekedtek, tettelegesséig fajult a dolog, a férje verte, ő pedig megkarmolta az elkövetőt. Az áldozat be akart zárkózni a kisszobába, de mikor férje megfenyegette, hogy feltöri az ajtót, akkor kijött. Ekkor lefeküdtek aludni. Ekkor megint összeszólalkoztak, mire a férj erőszakosan közösült vele, az áldozat akarata ellenére.

A férj kihallgatásakor elmondta, hogy a közösülés a felesége akaratából is történt, az nem ellenkezett. Hozzátette még, hogy feleségét depresszió miatt kezelték, melyet megszüntetett, ez lehet a kiváltó oka a feljelentésnek. A szomszédok meghallgatása során, az egyik így nyilatkozott: „Mindig van valami dilije az asszonynak, csúnyán beszél, mondtam is neki, hogy ha így beszélsz, akkor ne csodálkozz, hogy elver az urad, ha én beszélnék ilyen módon, engem nem hagyna lábon!”

A másik szomszéd elismerte, hogy hallotta, hogy a nevét hívogatja aznap este az áldozat, de mivel az elkövető a szomszédja nem tett semmit. (K18)

„A helyi kórház főorvosa értesítette a rendőrséget, miszerint az áldozatot az élettársa súlyosan bántalmazta: koponyatörést, többszörös bordatörést, kéztörést és orrcsonttörést szenvedett. A kórházba szállítást az élettárs kezdeményezte, a mentő kiérkezése után a rendőrséget is értesítették. A kórházban az áldozat megerősítette, hogy élettársa bántalmazta. Az áldozat lánya elmondta, hogy anyja és élettársa két éve él együtt, és együtt italoznak, alkoholisták.

A háziorvost, aki már többször ellátta ilyen-olyan sérüléseit nem tudták beidézni tanúnak, mikor felkérték rá, visszaírt, hogy ő az áldozatot sosem kezelte. Ezt később sokan megcáfolták a tanúk közül.

Az elkövető kihallgatása során részben beismerte a bántalmazást – csak a könnyű testi sértést vallotta be – a súlyos testi sértést nem. Elmondása szerint többször megpofozta az áldozatot, de az áldozat a töréseket alkoholos állapotában való eséseivel szerezte be.” (K22)

Figyelemre méltó az előző esetben a háziorvos viselkedése. Több esetben is megfigyelhető, hogy az egészségügyi személyzet tagjai visszautasítják a vallomástételt. Az orvosok többsége nem tett vallomást, vagy vallomásai nem voltak egyértelműek. Sokan a bántalmazott személy ellátását is letagadták. Úgy érezhették, hogy nem szükséges beleavatkozniuk a történetekbe.

Nem csupán az orvosok, de a közvetlen környezet érzéketlensége és előítéletei is sokszor megnadályozzák az erőszak bejelentését, felszínre kerülését. A közvetlen környezet (család, ismerősök, szomszédok) és a bántalmazással nap, mint nap találkozó szakértők egy része is úgy gondolja, hogy a partnerbántalmazás csak két személy magánügye, amibe nem szabad beleavatkozni.

5 Mi lehet a megoldás?

Kutatásunk mindkét szakaszában számos bizonyítékot kaptunk arra, hogy igen gyakori nálunk az, hogy a bántalmazás áldozatai – akár idősek, akár fiatalok – nem kérnek segítséget, mert szégyellik azt, ami történt velük. Fontos tehát tudni azt, hogy minden esetben többen szenvednek el partner általi bántalmazást, mint amennyiről a rendőrök, családsegítők tudnak. Éppen ezért fontosnak tartottuk, hogy az általunk megkérdezett szakemberektől arról is érdeklődjünk, hogy szerintük mit lehetne tenni azért, hogy az áldozatok merjenek segítséget kérni, az egyes esetek napvilágra kerüljenek.

A szakemberek között visszatérő vélemény volt az, hogy az áldozatok akkor mernek majd mesélni mindarról, ami történt velük, ha azt tapasztalják, hogy odafigyelnek rájuk, meghallgatják őket. Ha meghitt, jó viszonyt sikerül kialakítani a szakember és az áldozatok között.

„Azért nem kerülnek napvilágra ezek az esetek, mert az időotthonban már általában egyedül élnek az idősek, így ott nemigen lehet találkozni ilyen esetekkel, a másik dolog pedig az, hogy szégyellik, ezért nem beszélnek róla az idősek. Csak akkor fognak kiderülni ezek az esetek, ha olyan bizalmas kapcsolatot alakítunk ki velük, hogy

megnyílnak. Nagyobb figyelmet kell fordítani az idősekre, de sajnos a házi gondozásban is nagyon kevés idő jut az ilyen dolgokra.”

„Sok esetben azért nem kerül napvilágra a bántalmazás, mert az idősek szégyellik, és nem beszélnek róla. Csak akkor fognak kiderülni az esetek, ha olyan bizalmas kapcsolatot alakítunk ki velük, hogy megnyílnak.”

A szakemberek szerint ahhoz, hogy a családon belüli erőszak áldozatai segítséget merjenek kérni, arra van szükség, hogy ne szégyenkezzenek, ne saját magukat hibáztassák amiatt, ami történt velük. Ehhez pedig komoly szemléletváltásra van szükség Magyarországon. Részben az áldozatok megítélésén, részben pedig a nők családon belüli szerepén kellene változtatni ahhoz, hogy az áldozatok segítséget merjenek kérni.

„A napvilágra kerülés érdekében az lenne nagyon fontos, hogy az áldozatok fel merjék vállalni önmagukat, mert az is nagy probléma, hogy szégyelli, magát vádolja a történetekért és nem meri a nyilvánosság elé tárni, mert pálcát törnek felette. Mert valljuk be őszintén, hogy ez történik. Még mindig él, hogy azt ítélik el, akit bántottak. Faluban ez még mindig működik, városban talán már kevésbé.”

„Tudatosítani kellene az emberekben, hogy bizonyos magatartást az ember egy állattal sem tesz meg, akkor hogy tehetné meg egy idős nővel vagy férfival. Az

idősekben még mindig bennük van, hogy nők szolgálják az urukat, ők kicsit alsóbbrendűek, kevesebbek, mint a férfiak. A fiatalabbak esetében ez már nem így van. Fontos lenne elmondani, hogy ugyanolyan értékűek és ugyanolyan jogaik vannak az idős nőknek is, egyenrangúak és a férfiaknak nincs joguk őket bántalmazni.”

A megkérdezettek szerint szemléletváltásra pedig úgy volna mód, ha a médiában megjelenne ez a téma. Komoly problémának tartják azonban azt, hogy jelenleg a családon belüli erőszak az alacsony presztízsű kibeszélő show-kban kap csak szerepet, és többnyire ott sem kezelik igazán komolyan ezt a problémát, inkább viccet csinálnak belőle, vagy úgy mutatják be, mintha egy bizonyos társadalmi réteg problémája lenne csak. Nagyon fontos lenne tehát az, hogy a megfelelő médiumokban, komoly szakemberekkel, komolyan feldolgozva jelenjen meg ez a probléma.

„A média segítsége kellene, de nem szenzációhajhász történetek, hanem a realitás. Olyan eseteket kellene bemutatni, ahol valami megoldódik, sikerül. Nem csak azt, hogy ki mit nem tett és mi nincsen Magyarországon, mert hogy ebből nem fognak tanulni. Annál kevésbé fognak merni segítséget kérni az emberek. Azt kellene megmutatni, hogy mi van, és hogy mik a lehetőségek. Korrekt dokumentumfilmekre,

riportokra, reklámokra; sokkal nagyobb médianyilvánosságra lenne szükség.”

„A napvilágra kerülést segítené, ha bizalommal fordulnának a segítő intézmények felé a kliensek, ha többen felvállalnák és hozzájárulnának ahhoz, hogy akár helyi lapokban, újságban is megjelenjenek az ilyen esetek, történetek, akkor ez jelenthetne előrelépést.”

A téma médiabeli szereplése esetén is fontos, hogy tájékoztassák az embereket arról, hogy hol és milyen segítséget lehet kérni. Ahogy már korábban is leírtuk az idős áldozatoknak még a fiataloknál is kevesebb lehetőségük van arra, hogy informálódjanak. A szakértők többsége elmondta, hogy az esetek valószínűleg azért sem derülnek ki, mert az áldozatok nem tudják, hogy kihez fordulhatnak, milyen jogaik vannak, hogyan kérhetnek védelmet.

„Jobb felvilágosításban kell részesíteni az idős klienseket. Az is egy feladatunk lehetne, hogy amikor az idősekhez megyünk családlátogatása, akkor felvilágosítsuk őket arról, hogy esetleges bántalmazás esetén milyen lehetőségeik vannak, hova, kihez lehet fordulni. Tehát minél több információt kell nyújtanunk. Ezen a területen van még feladata a családsegítő szolgálatnak.”

„Előadásokat kellene tartani, és szórólapokon eljuttatni hozzájuk a felvilágosítást.”

„Marketingben tudok gondolkozni: kiadvány, szórólap kéne, ami megfelelően tartalmazza az információt. Olyan helyen kellene osztani a szórólapot, ahol előfordulnak. Piacon, templomban. A mise végén a papok elmondhatnák. Mert kire hallgat? Az atya mondta, akkor az úgy van. Még azt is elmondhatná, hogy a rendőrségtől kapta az információt. A szentbeszédbe bele lehet szőni.”

Ahogy a fenti idézetből is láthatjuk, megjelentek azok a vélemények is, amelyek szerint nem csak az áldozatoknak, hanem a szakembereknek is szükségük lenne több információra. Ahhoz, hogy segíteni tudják az őket felkereső áldozatokat, egyfelől arra van szükség, hogy felismerjék, ha probléma van, másfelől pedig arra, hogy ők maguk is tudják, hogy kihez lehet fordulni.

„Többet kellene erről beszélni szakmai megbeszéléseken, egy szakmai konzultációnak kellene elkezdődnie, mivel még mindig tabuként kezelik ezt a kérdést a szakemberek és az idősek is, ezen lehetne javítani még a munkában.”

„Legyenek ezekkel a dolgokkal tisztában azok az emberek, akik az idősekkel egyáltalán találkoznak: mezőőr, polgárőr, idősgondozó, szociális gondozó, postás. Legyenek olyan telefonszám birtokában, hogy odairányítsák a segítőkhez az időseket. Krízistelefonszám, egy lelki segély telefonszáma.”

„Nincs információjuk. Ebben mi hibások vagyunk. Amikor különböző fórumokon a partnerbántalmazásról beszélnek, akkor védőnőket, gyermekjólétit hívnak, és nem figyelnek eléggé az idősekre. Kéne menni idősek otthonába is, tájékoztatni őket.”

„Tájékoztatni kellene a lakosságot, hogy jobban felismerjék a jeleket, merjenek segítséget kérni szükség esetén. Kellene képezni a szakembereket is, hogy legyen szemük a jelekre. És főleg kellene egy törvény.”

Ahogy a fenti vélemények alapján is látjuk, sokan úgy gondolják, hogy nem az áldozat felől kellene elkezdni a segítségnyújtást. Nem az a kérdés, hogy ők miért nem kérnek segítséget, hanem az a fontos, hogy a különböző szakemberek – orvos, családsegítő, házigondozó –, akik rendszeresen kapcsolatba kerülnek az áldozattal, észreveszik és jelentik-e azt, hogy bántalmazás történt. Csaknem minden megkérdezett egyetértett abban, hogy a szakértőknek kell, hogy legyen szemük a bántalmazásra. Az azonban már korántsem volt egységes vélemény, hogy ez valóban megvan-e.

„A szakemberek számára eléggé kiderül, ha bántalmazás történik. Már, ha jó a szakember. Bennem például általában legalább a gyanú szintjén felmerül, de nincs módom arra, hogy nagyon utánamenjek a dolognak, csak jelentem.”

„Ez a családgondozón is múlik, hogy mennyire ássa bele magát az ember dolgaiba, életébe. Családlátogatás során tapasztal olyan dolgokat, amikre ő vagy rákérdez, vagy nem. Tehát sok múlik az emberen is, hogy ő milyen beállítottságú, észrevesz-e apró jeleket, vagy nem.”

„A szakemberek azért nem „találkoznak” ezzel a problémával, mert nem tudnak mit tenni, és ezért inkább fel sem vállalják a dolgot. Mert ha tudok róla, és nem tudok semmit sem tenni, az frusztrálja az embert. Emiatt a lelkiismeretes szakemberek rosszul érzik magukat.”

„Az a helyzet hogy nem figyelünk eléggé egymásra, és a jelzőrendszer, amelynek működnie kellene – az orvos, az óvónő, védőnő, a szomszéd asszony –, nem működik megfelelően. Szankcionálni kellene azt, ha valaki nem veszi észre, nem vesz tudomást ezekről a jelekről. Mert most ugyan kötelezve vannak ők, de szankció nélkül, és akkor gyakorlatilag nincsenek kötelezve. Sokszor ezek az emberek nem akarják bajba sodorni saját magukat azzal, hogy feljelentést tesznek.”

„A szakemberek szakkönyvből tanulnak, és nem engedik magukat érzelmileg megérinteni. Kívül maradnak, nem azonosulnak.”

Egyértelmű tehát, hogy több megkérdezett is rávilágított arra, hogy a szakembereket is képezni kellene, oda kellene figyelni arra, hogy ők észrevegyék a jeleket és fellépjenek a bántalmazás ellen. Mint tudjuk, a rendőrség továbbképzése folyamatosan zajlik. Most azonban úgy tűnik, hogy a

házi orvosokra, házigondozókra, családsegítőkre kellene jobban odafigyelni.

Az interjúk során alkalmunk volt megfigyelni egy miniesettanulmányt: egy házi orvossal beszélgettünk, aki több időskori, partner általi bántalmazást is észlelt a területén belül, próbált segíteni. Az interjú végén a korábban már leírt mintavételi módszer miatt megkértük, hogy adjon meg más, lehetséges interjúalanyok elérhetőségét. Így jutottunk el a házi orvos területén működő gondozószolgálat vezetőjéhez. Ő némi verbális agresszióról beszámolt ugyan, de azt mondta, hogy nem találkozott igazán súlyos időskori bántalmazással. Továbbirányított a saját területén dolgozó családgondozóhoz, mondván, hogy ha van ilyen eset, ők tudnak róla. A megkérdezett családgondozó azonban azt mondta, hogy nem ezzel a problémával keresik fel őket a kliensek, ezért ő nem is tud semmilyen bántalmazásról. Az együtt élő idősök kapcsolata mondhatni harmonikus információi szerint.

Láthattuk tehát, hogy ugyanazon a területen, ugyanazokkal a kliensekkel találkozó szakemberek mennyire eltérően látják a bántalmazást. Míg egyiküknek volt szeme rá, másnak csak a

felszínen látható bántalmazás tűnt fel, a harmadik pedig egyáltalán nem tudott róla. Ez megerősíti azt, hogy nagyon fontos lenne olyan továbbképzéseket tartani a szakembereknek, ahol erre a problémára hívjuk fel a figyelmüket, továbbá ahol arra ösztönözzük őket, hogy kommunikáljanak egymással, beszéljék meg, ha találkoznak a problémával, és próbáljanak úgy segítséget nyújtani.

Ugyanakkor nagyon fontos kérdés az, hogy egyáltalán van-e értelme annak, hogy az áldozatok segítséget kérjenek. A megkérdezettek egy része úgy gondolta, hogy valódi, tartós segítséget nem lehet biztosítani a bántalmazottnak. És mivel sok áldozat nem is hisz abban, hogy kaphatna segítséget, vagy korábban hiába próbálkozott, ezért hallgatja el a történeteket.

„A terrorizált fél úgy érzi, hogy ha ezt nyilvánosságra hozza, akkor még rosszabb helyzetbe kerül. Ugyanis a segítség az lenne neki, ha teljesen ki tudna kerülni ebből a helyzetből: vagy elvinnék az agresszort, vagy neki adnának új otthont. Erre viszont egyáltalán nincs pénz.”

„Akkor érdemes erre figyelni, hogy kiderüljenek az esetek, ha tudunk segíteni, és nem csak sopánkodunk. Fontos, hogy a rendszer képes legyen segíteni az áldozatoknak – és szerintem ez most nincs így.”

„A napvilágra kerülés szempontjából további probléma, hogy nem igazán vannak szankciók az elkövetőkkel szemben, a bántalmazott pedig nem lesz biztonságban, ha elmondja valakinek. Ha visszamegy az otthonába, tovább folytatódik a bántalmazás.”

„A probléma az, hogy valódi segítséget nem kapnak ezek az áldozatok, még akkor sem, ha panaszkodnak. A rendőrség teljesen használhatatlan. A családsegítő szolgálatnak is megvannak a maga határai, ameddig tud segíteni.”

Jellemző volt az a válasz is az interjúk során, hogy a törvényi szabályozás és a bíróságok hozzáállása miatt nem érdemes az áldozatoknak segítséget kérni. Ma Magyarországon nem elég hatékony a távoltartási törvény, és sok esetben a bíróságok az elkövető jogait tartják szem előtt, nem pedig az áldozat védelmét.

„Ez nehéz nekik, mert az egész életüket meg kell változtatni. Amíg ilyen megoldást tudnak csak választani, addig csak azok választják, akik már pokolként élik ezt meg. Más azt mondja, hogy hát inkább elviselem ezt, mint hogy feladjam az eddigi életemet, elköltözzek egy másik városba, új kapcsolatokat alakítsak ki, ahol akár még rokonok sincsenek a közelben. Azért nehéz azt bevállalni. Az nem megoldás, hogy az áldozat adja fel az életét. A bántalmazót kell eltávolítani.”

Felmerült az a probléma is, hogy mivel sok anyaatthonba csak kisgyermekes anyák mehetnek, a férjüktől elmenekülő idős áldozatoknak öregek otthonába, szociális otthonokban lehetne fenntartani egy-egy szobát, ahol átmenetileg legalábbis meg tudnak húzódni.

Továbbá nagyon fontos volt, és csaknem minden megkérdezett hangsúlyozta, hogy az időseknek figyelemre van szüksége. Alapvető probléma, hogy a nyugdíj után az idősek a társadalom peremére szorulnak, nem érzik hasznosnak magukat, nincs kapcsolatuk a külvilággal – különösen jellemző ez, ha már az unokák is felnőttek. A legfontosabb tehát az lenne, hogy ezeket az idős embereket bevonják a szakemberek, falubeliek, házbeliek, családtagok. Vagy biztosítsanak nekik napközbeni elfoglaltságot, vagy akár csak beszélgessenek velük gyakrabban, figyeljenek oda rájuk. Mivel az esetek napvilágra kerülésének is a bizalom az alapja, ez azt is elősegítené, hogy az áldozatok segítséget kérjenek valakitől.

Összességében tehát megkérdezett szakembereink a képzés, továbbképzés fontosságára, és a közvélemény, ezen belül is az érintettek jobb felvilágosítására hívták fel a projekt első

szakaszában a figyelmet. A projekt második szakaszában, a kutatási eredményekre építve egy képzési segédanyagot készítettünk a szociális szakmában dolgozók és a rendőrség számára. Ezen kívül egy tréninganyagot is összeállítottunk a rendőri továbbképzés céljára.

Ez a kutatási összefoglaló a kétszer két éves projekt legfőbb megállapításait tartalmazza. A további eredményekért, illetve a nemzetközi kutatócsoport által készített többi anyagért forduljon a www.ipvow.org honlaphoz.

MTA TK Szociológiai Intézet
1014 Budapest, Országház u. 30.
totho@socio.mta.hu

Info: **www.ipvow.org**

